

La fraseologia de l'obra dramàtica de Joan Puig i Ferrer en el DGLC i en el DIEC2. Anàlisi de dues peces teatrals

M. TERESA DOMINGO MASDÉU
Universitat Rovira i Virgili
JORDI GINEBRA SERRABOU
Universitat Rovira i Virgili

1. INTRODUCCIÓ

En els darrers anys, amb motiu de la publicació de la *Gramàtica de la llengua catalana* (2016) de l'Institut d'Estudis Catalans i de la sistemàtica actualització en línia del DIEC2, les qüestions relatives a la normativa i l'estàndard català han tornat a ser motiu d'estudi i de debat. Un aspecte que ha quedat en part a banda ha estat el de la fraseologia, un fet que no deixa de ser sorprenent si tenim en compte que l'interès teòric i pràctic per la fraseologia també ha crescut notablement en els darrers anys. Per aquest motiu, l'anàlisi del tractament i de la inclusió de la fraseologia en les obres normatives de referència podria ajudar a caracteritzar i valorar si aquesta àrea de la llengua hi està prou ben representada, de manera que pugui satisfer adequadament les necessitats comunicatives dels usuaris de la varietat estàndard.

En aquesta comunicació no ens proposem encara dur a terme aquesta tasca, però sí fer una petita contribució, molt modesta, de cara a determinar fins a quin punt les unitats fraseològiques usades espontàniament pels escriptors catalans del segle xx han estat recollides en les obres normatives de referència. En concret, la nostra anàlisi es restringeix a un sol autor, Joan Puig i Ferrer (1882-1956), i a dues obres, *La dama alegre* (1905) i *Anna darrere la cortina* (1936). Com se sap, l'obra de Puig i Ferrer presenta un gran interès en relació amb el que va ser la formació i la consolidació d'una llengua literària catalana moderna (Domingo i Ginebra, 2008, 2012; Domingo, 2017). Aquest estudi vol ser un primer pas per a un treball més ambiciós, i se suma a altres recerques dels darrers anys que s'han

ocupat d'extreure fraseologia d'escriptors contemporanis concrets —Josep Bernat i Baldoví (Baldoví, 2002; Martí Mestre, 2011), Eduard Escalante (Martí Mestre, 1997), Eduard Vidal i Valenciano (Martí Mestre, 2019), Antoni M. Alcover (Llull, 2008), Mercè Rodoreda (Escudero, 2016), Enric Valor (Martines Llinars, 2017), Salvador Espriu (Vernet, 1999), Jordi Pere Cerdà (Morvay, 2012), Jesús Moncada (Biosca *et al.*, 2015), Toni Cucarella (Sancho Cremades, 2017, 2019)— o de grups d'autors classificats per períodes (Martí Mestre, 2017; Morvay, 2006) o territoris (Sagrera Antich, 2019).

A partir del buidatge de les unitats fraseològiques de l'obra dramàtica de Puig i Ferrer realitzat per Domingo (2017), estudiarem l'acollida d'aquestes unitats tant a l'època de la codificació fabriana —és a dir, al *Diccionari general de la llengua catalana* (1932) de Pompeu Fabra (DGLC)— com en l'obra lexicogràfica normativa vigent actualment, el DIEC2.

2. EL NOSTRE TREBALL

La nostra recerca s'ha restringit, com hem dit, a dues obres de Joan Puig i Ferrer, *La dama alegre*, la seva primera obra dramàtica, publicada el 1905, i *Anna darrere la cortina*, editada el 1936, i que va ser l'última peça de la seva producció teatral. Hem fet aquest estudi amb l'obra més allunyada en el temps respecte de l'any de publicació del diccionari de Pompeu Fabra i amb l'única obra editada posteriorment a la data d'aparició del DGLC.

Hem limitat l'estudi a dues obres en part perquè l'espai disponible en aquest volum col·lectiu no permet presentar més informació. Ens plantegem, en un futur, ampliar la recerca per a tota l'obra dramàtica de Puig i Ferrer. De tota manera, pensem que aquesta limitació no fa perdre valor al nostre treball, perquè els resultats són molt clars. En aquest sentit, l'estudi d'aquestes dues obres ens sembla que és prou representatiu.

En l'apartat 3 proporcionem els resultats generals de l'estudi, amb la llista de les unitats fraseològiques de *La dama alegre* i *Anna darrere la cortina* i amb la indicació de si han estat o no recollides al DGLC i al DIEC2. En l'apartat 4 fem una anàlisi específica de les locucions comparatives, atès que són una classe de fraseologismes a propòsit de la qual es manifesta de manera prou clara la «desconnexió» entre obres literàries i registre lexicogràfic. En l'apartat 5, molt breument, valorem si aquesta desconnexió té a veure amb el fet que les peces teatrals estudiades poguessin contenir una certa proporció d'unitats fraseològiques incorrectes o castellanitzants. En aquest mateix apartat oferim un petit comentari sobre la qüestió de les variants. Finalment, tanquem el treball amb un apartat de conclusions.

No desenvoluparem un marc teòric que estableixi de manera precisa el concepte d'unitat fraseològica, però sí que indiquem que seguim els plantejaments de Ginebra (2003, 2004) i Lorente (2002). Per a les col·locacions/concurrències, seguim específicament Ginebra (2003) a l'hora d'indicar entre parèntesis, en les taules, la part que no correspon a la base.

3. RESULTATS GENERALS

De les 57 unitats fraseològiques que Domingo (2017) va localitzar a *La dama alegre*, només n'hi ha 15 de recollides al DGLC. El DIEC2 no millora substancialment la situació, ja que en recull alguna més, però poques: només 4 més que el DGLC (*a fe de Déu*, *no tenir ni un clau*, *saber-la llarga* i *sortir de mare*). En contrapartida, n'omet una que sí que recollia el DGLC (*engegar al diable*).

Presentem a la taula 1 la llista de les 57 unitats fraseològiques localitzades a l'obra. S'hi consigna si la unitat ha estat recollida (√) o no (N) al DGLC i al DIEC2, i s'hi fan observacions. El signe √* indica que la unitat no ha estat recollida com a tal, però que n'ha estat recollida una variant o que apareix als diccionaris com a exemple d'ús. En aquest cas hem tractat la unitat com a recollida. En seria un exemple *engegar al diable*, que el DGLC presenta amb la variant *enviar algú al diable*. El signe N* també indica que la unitat no ha estat recollida, però que hi apareix una unitat que s'hi emparenta. No categoritzem les unitats fraseològiques (locucions, concurrències/col·locacions, fórmules, etc.), però, en el cas de les concurrències (o col·locacions), presentem entre parèntesis el concurrent. Si en la columna de les observacions no hi ha cap indicació, és que la informació apareix als dos diccionaris. Si no, hi posem el diccionari on figura: D1 (DGLC) o D2 (DIEC2). S'hi pot comprovar si l'expressió és recollida com a unitat (cursiva negreta) o com a exemple d'ús (cursiva).

TAULA 1
Unitats fraseològiques de *La dama alegre* (1905) i presència al DGLC (D1) (1932)
i al DIEC (D2)(2023)

		D1	D2	Observacions
1.	<i>a fe de Déu</i>	N	√	
2.	<i>alegre (com el sol)</i>	N	N	
3.	<i>a l'ensem</i>	N	N	
4.	<i>amansit (com un anyell)</i>	√*	√*	<i>Ésser un anyell</i> , ésser suau, dolç, mansuet, com un anyell.

		D1	D2	Observacions
5.	<i>(anar) a passeig</i>	√*	√*	D1: <i>El vaig engegar a passeig, a dida.</i> D2: <i>engegar algú a passeig</i> (o <i>a dida</i> , o <i>a prendre pel cul</i> , o <i>al botavant</i> , etc.)
6.	<i>(anar) de bo</i>	√	√	
7.	<i>batre les cames</i> 'morir'	N	N*	D2: <i>batre els peus, batre les pernes</i>
8.	<i>bona persona</i> (com el llop bona bèstia)	N	N	
9.	<i>com un riu que surt de mare</i>	N	N*	
10.	<i>córrer món amb la mona</i>	N	N	
11.	<i>d'una revolada</i>	√	√	
12.	<i>de bo de bo</i>	√	√	
13.	<i>embriac</i> (com una sopa)	√*	√*	<i>Borratxo com una sopa.</i>
14.	<i>(engegar) al diable</i>	√*	N	D1: <i>enviar algú al diable</i>
15.	<i>fer ballar sobre el palmell de la mà</i>	N	N	
16.	<i>fer fila</i>	√	√	<i>fer bona fila, fer mala fila</i>
17.	<i>fer la mueca de l'home gastat</i>	N	N	
18.	<i>fer menjar tothora un nom</i>	N	N	
19.	<i>fer ombra</i>	√	√	
20.	<i>(fer) pagar car</i>	√	√	<i>La va fer grossa; però ja l'ha pagada cara</i>
21.	<i>(fer) sort</i>	N	N	
22.	<i>(fer) tard</i>	√	√	
23.	<i>fer-te teva</i>	N	N	
24.	<i>gent</i> (alta)	N	N	
25.	<i>hermosa</i> (com una nena)	N	N	
26.	<i>mala pell!</i>	N	N	
27.	<i>menyspreada</i> (com un gos)	N	N	
28.	<i>necessari</i> (com el pa que menjo)	N	N	
29.	<i>necessitar</i> (com l'aire que es respira)	N	N	
30.	<i>ni pensaments!</i>	N*	N*	<i>ni per pensament loc. adv.</i> <i>Lluny d'ésser realitat.</i>

		D1	D2	Observacions
31.	<i>no tenir ni un clau</i>	N*	√	
32.	<i>obrir (de bat a bat)</i>	√	√	
33.	<i>pagar-la cara</i>	√	√	
34.	<i>paraules (de mel)</i>	N	N	
35.	<i>passar la vida (com una ombra)</i>	N	N	
36.	<i>passar volant</i>	N	N	
37.	<i>plaga de mala mena</i>	N	N	
38.	<i>plorar (com un nen)</i>	N	N	
39.	<i>posar voluntat</i>	N*	N*	<i>li porto molta voluntat</i>
40.	<i>(posar-se) fet una llàstima</i>	N	N	
41.	<i>prendre algú (com un mirall de bones costums)</i>	N	N	
42.	<i>pur (com el front d'un infant)</i>	N	N	
43.	<i>quiet (com un sant)</i>	N	N	
44.	<i>rodar (com un soc)</i>	N	N	
45.	<i>saber-la llarga</i>	N	√	
46.	<i>santa innocència</i>	N	N	
47.	<i>(ser) un bon jan</i>	√	√	
48.	<i>sortir de mare</i>	N	√	
49.	<i>(sortir) el bo i millor</i>	N	N	
50.	<i>(tenir) a la ratera</i>	N	N	
51.	<i>tenir la mà tan blanca com una flor de lliri</i>	N	N	
52.	<i>tenir la por al cos</i>	N	N	
53.	<i>tenir les barbes de pam</i>	N	N	
54.	<i>tocar campanes 'celebrar un fet inesperat'</i>	N	N	
55.	<i>transparent (com les aigües d'un estany)</i>	N	N	
56.	<i>tractar (com a diables)</i>	N	N	
57.	<i>xiular l'orella</i>	√	√	

Pel que fa a *Anna darrere la cortina*, l'última obra dramàtica de Puig, escrita molt posteriorment (1936), trobem que els resultats no són significativament diferents, com en principi un podria esperar si es té en compte que ja havia aparegut el DGLC (1932) i que podria ser que Puig utilitzés aquest diccionari com a pauta. Així, de les 51 unitats fraseològiques localitzades per Domingo (2017) a la peça teatral, només 20 estan recollides al DGLC. I en el DIEC2 tampoc hi ha una millora substancial, perquè en trobem 26, és a dir, 6 més que al DGLC: *amb un ai al cor*, *no estar per romanços*, *fer l'amor a algú*, *prendre el pèl*, *i un be negre* i *treure un pes del damunt*. En canvi, el DIEC2 omet *pescar una noia* i *ser una sabata*. En la taula 2 presentem els resultats.

TAULA 2

Unitats fraseològiques d'Anna darrere la cortina (1936) i presència al DGLC (D1) (1932) i al DIEC (D2)(2023)

		D1	D2	Observacions
1.	<i>anar (amb dos salts) 'ràpidament'</i>	N	N	
2.	<i>amb un ai al cor</i>	N	√	D2: <i>amb l'ai al cor</i>
3.	<i>cantar-n'hi una rastellera</i>	N	N*	D1: <i>cantar les veritats a algú</i> D2: <i>cantar les veritats a algú</i> [o <i>cantar les quaranta a algú</i>]
4.	<i>carregats (com uns ases)</i>	N	N	
5.	<i>com si tal cosa</i>	N	N	
6.	<i>conèixer (com el palmell de la teva mà)</i>	N	N	
7.	<i>cosir-se la boca 'callar'</i>	N	N	
8.	<i>de por de 'perquè'</i>	√	√	
9.	<i>(deixar) amb un pam de nas</i>	√	√	
10.	<i>esclafar (com un cuc)</i>	N	N	
11.	<i>(esclafir) a riure</i>	√	√	
12.	<i>(estar) als llimbs</i>	√	√	
13.	<i>fer bondat</i>	√	√	
14.	<i>fer l'amor 'festejar'</i>	N	√	D2: <i>fer l'amor a algú</i>
15.	<i>fer l'orni</i>	√	√	
16.	<i>ficar el nas a les cases dels altres</i>	√*	√*	D1: <i>ficar el nas pertot arreu</i> D2: <i>ficar el nas en alguna cosa</i>

		D1	D2	Observacions
17.	<i>gent jove pa tou</i>	N	N	
18.	<i>guardar-se al pap</i>	√	√*	D1: <i>quedar-se alguna cosa al pap.</i> D2: <i>quedar-li a algú una cosa al pap.</i>
19.	<i>i un be! 'no m'ho crec'</i>	N	√*	D2: <i>I un be negre [o i un be negre amb potes rosses]</i>
20.	<i>mossegar-se la llengua</i>	√	√	
21.	<i>negre i prim (com un boc)</i>	N	N	
22.	<i>ni cordar-se els lligams de la sabata</i>	N	N	
23.	<i>(no cantar) per més que et burxin</i>	N	N	
24.	<i>no estar per romanços</i>	N	√*	D2: <i>Anem per feina, i no em vinguis amb romanços.</i>
25.	<i>no obrir boca</i>	√	√	
26.	<i>no tenir ganxo 'no atreure'</i>	N	N	
27.	<i>passar vetlla</i>	N	N	
28.	<i>perdre el cap</i>	√	√	
29.	<i>pescar una noia</i>	√*	N	D1: <i>pescar una pubilla rica.</i>
30.	<i>pintar-se (com una cupletista)</i>	N	N	
31.	<i>prendre el pèl</i>	N	√	
32.	<i>resistir (com un sant)</i>	N*	N	D1: <i>tenir una paciència de sant. Morir com un sant.</i>
33.	<i>riure (a pler)</i>	N*	N*	<i>fer una cosa a pler</i>
34.	<i>rossa com d'un susto</i>	N	N	
35.	<i>saber (de cert)</i>	√*	√*	<i>del cert</i>
36.	<i>saber-ho de cor</i>	√	√	
37.	<i>ser més llarg que en Calces</i>	N	N	
38.	<i>ser més llarg que un dia sense pa</i>	N	N	
39.	<i>(ser) plat de segona taula</i>	N	N	
40.	<i>com un enze</i>	N	N	
41.	<i>(ser) un faldilletes 'home efeminat'</i>	√	√	
42.	<i>ser una sabata 'ser inculte'</i>	√	N	D1: <i>Ets un sabata</i>

		D1	D2	Observacions
43	<i>(tenir) el son de llebre</i> 'el son molt prim'	√*	√*	<i>dormir com les llebres</i>
44.	<i>tenir la mà trencada</i>	√*	√	D1: <i>En aquests afers, hi té la mà trencada.</i> D2: <i>trencar-se la mà a alguna cosa / trencar-se la mà en alguna cosa / tenir les mans trencades en una feina.</i>
45.	<i>tenir les noies així</i> 'tenir-ne moltes'	N	N	
46.	<i>tenir més replecs que un cardenal de Roma</i>	N	N	
47.	<i>tenir una hora boja</i>	N	N	
48.	<i>tenir una noia a punt de carmel-lo</i>	N	N	
49.	<i>transparent (com un cristall)</i>	N	N	
50.	<i>treure un pes del damunt</i>	N	√	
51.	<i>viure als llimbs</i>	√*	√*	<i>estar als llimbs</i>

Com hem vist, el DGLC conté el 26,31% de les UF de la primera obra de Puig i Ferrer (1905), i el mateix diccionari en recull el 43% de l'última obra (1936). Pel que fa al DIEC2, hi trobem recollides el 33,3% de les UF de la primera obra (1905) i el 50,9% de l'última obra (1936). En general, pot dir-se que és un resultat que sorprèn, ja que esperàvem que la proporció d'unitats fraseològiques recollides als esmentats diccionaris fos més alta, sobretot tenint en compte que les dues obres de Puig són peces teatrals, adreçades a un públic ampli i divers i que presenten una llengua corrent, no marcada especialment en cap sentit, ni com a literària o culta ni com a dialectal o col·loquial. Tornarem sobre aquest punt a les conclusions.

4. RESULTATS ESPECÍFICS: LES LOCUCIONS COMPARATIVES

Una part important de les unitats fraseològiques que ocorren a *La dama alegre* i a *Anna darrere la cortina* i que no es troben recollides ni al DGLC ni al DIEC2 són locucions comparatives. Això planteja, en part, un problema que no és fàcil de resoldre: no totes les comparacions que apareixen a *La dama alegre* i a *Anna darrere la cortina* són certament locucions comparatives (és a dir, comparacions fixades o estereotipades). Algunes de les que hem considerat com a tal

probablement no ho són. Queda per fer un treball per acabar d'ajustar aquest punt. Sigui com sigui, ens sembla que el resultat d'aquest ajustament tampoc no farà canviar gaire el que diem tot seguit.¹

De les 17 locucions comparatives detectades a *La dama alegre* només se'n recullen dues al DGLC i al DIEC2. De fet, en sentit tècnic tampoc no es pot dir que hi apareguin com a unitats lexicogràfiques, ja que no s'hi consignen com a entrada ni com a subentrada, sinó com a exemples d'ús o en la definició. Així, pel que fa a *amansit com un anyell* el DGLC (i el DIEC2 el segueix) presenta la unitat *ésser un anyell* definida com a «ésser suau, dolç, mansuet, com un anyell» (s. v. *anyell*). I, pel que fa a *embriac com una sopa*, el DGLC (també seguit pel DIEC2) dona l'exemple *borratxo com una sopa* (s. v. *sopa*).

Pel que fa a les altres 15, només n'hem localitzat 4 d'enregistrades als principals repertoris fraseològics de referència (DCVB, PCCD, DDLC). En dos casos (*plorar com un nen i blanca com una flor de lliri*), amb les variants *plorar com un infant* (DCVB) i *blanca com un lliri* (PCCD). En dos altres casos, amb canvi de concurrent (*tractar com un gos i no menyspreada com un gos*, *necessitar com el pa que menjo* i *no necessari com el pa que menjo*, PCCD).

Les altres 11 no tenen registre lexicogràfic, però algunes les hem trobat, amb freqüència diversa, circulant per Internet. Així, hi hem localitzat *com l'aire que respira*, *com un riu que surt de mare*, *hermosa/bonica com una nena*. Amb menor freqüència (en algun cas amb ocurrència única) *com una ombra*, *com el sol*, *com el llop bona bèstia*, *com un sant*. I no hem localitzat *com un mirall de bons costums*, *com el front d'un infant*, *com un soc* (amb la base *rodar*).

Pel que fa a *Anna darrere la cortina*, de les 12 locucions comparatives només se'n recull una: trobem *com un sant* al DGLC amb canvi de base: *morir com un sant*. També hi ha *tenir una paciència de sant* (s. v. *sant*). De les 11 restants no re-collides, en trobem 6 d'enregistrades en els repertoris esmentats: al DCVB hi ha *com si tal cosa* (també a PCDC i al DDLC) i *ser més llarg que un dia sense pa* (també al PCDC i al DDLC). També hi trobem, amb canvi de concurrent, *com un enze* (igual que al PCDC). No hi trobem *negre i prim com un boc*, però sí que hi trobem la referència que el nom de *boc* és usat com a insult; trobem, al DDLC, amb canvi de base, *guillat com un boc*. No hi trobem *tenir més replecs que un cardenal de Roma* ni *ser més llarg que en Calces* (sí al DDLC, amb la citació, precisament, de Puig i Ferrer), tot i haver-hi, en relació amb aquesta darrera unitat, una colla de

1 Per a més precisions sobre les construccions comparatives i les comparacions fraseològiques pot consultar-se Lorente (2002, p. 864-865), Saragossà (2002), Ginebra (2003, p. 31, 39, 42-43) i IEC (2016, p. 1071-1105).

comparacions relatives a la llargària, com *ésser més llarg que la Quaresma*, o *que la Pàssia*, o *que un diner de fil*.²

En la taula 3 mostrem les UF comparatives no recollides al DGLC ni al DIEC2. En la segona columna s'indica si la unitat ha estat recollida en alguna altra font lexicogràfica —hi hem afegit el recull d'Eugeni S. Reig (ERNC). Si ha estat inclosa al DCVB, ja no indiquem si posteriorment ha estat consignada en alguna altra font. Per a les unitats que no estan registrades lexicogràficament, en la tercera columna s'informa si han estat localitzades en fonts documentals, una tasca que s'ha realitzat per mitjà del recurs de la cerca a Google (sabem que, sense més precisions, es pot considerar un procediment poc acadèmic, i que en tot cas hauríem d'indicar quina és la font a la qual Google remet, però això hauria requerit un espai que no tenim; en qualsevol cas, es tracta del primer pas d'una feina que caldrà fer). En la quarta columna es dona informació de les variants trobades.

TAULA 3
UF comparatives de *La dama alegre* i *Anna darrere la cortina* no recollides al DGLC ni al DIEC2

	Font lexicogràfica	Font documental	Variants
<i>alegre (com el sol)</i>	N	√	
<i>bona persona (com el llop bona bèstia)</i>	N	√	
<i>com si tal cosa</i>	DCVB		
<i>com un enze</i>	DCVB		
<i>com un riu que surt de mare</i>	N	√	.
<i>conèixer (com el palmell de la teva mà)</i>	ERNC		
<i>esclafar (com un cuc)</i>	N	√	
<i>hermosa (com una nena)</i>	N	√	<i>bonica</i>
<i>menyspreada (com un gos)</i>	PCCD		<i>tractar</i>
<i>necessari (com el pa que menjo)</i>	PCCD		<i>necessitar</i>

² Volem destacar que les locucions que tenen com a base l'expressió *ser més llarg* són les que presenten més diversitat al DCVB, al PCCD i al DDLC: *que el Micalet*, *que l'obra de la Seu*, *que la pipada d'en Catiu*, *que es va començar a l'hivern i es va acabar a l'estiu*, *que un rastre de botifarres*, *que un mal any*, *que el rosari de l'Aurora*, *que la processó de Corpus*, *que un any de traspàs*, *que un dejuni*, *que una missa cantada*, *que una nit d'hivern*, *que una processó*, *que el moll d'Alacant*, *que Sant Joan*, *el dia més llarg de l'any*.

	Font lexicogràfica	Font documental	Variants
<i>necessitar (com l'aire que es respira)</i>	N	√	
<i>negre i prim (com un boc)</i>	DCVB*		<i>guillat com un boc</i>
<i>passar la vida (com una ombra)</i>	N	√	
<i>pintar-se (com una cupletista)</i>	N	N	
<i>plorar (com un nen)</i>	DCVB		<i>com un infant</i>
<i>prendre algú (com un mirall de bones costums)</i>	N	N	
<i>pur (com el front d'un infant)</i>	N	N	
<i>quiet (com un sant)</i>	ERNC		<i>com un sant de marbre</i>
<i>rodar (com un soc)</i>	N	N	
<i>rossa (com un susto)</i>	N	N	
<i>(ser) més llarg que en Calces</i>	DDL		
<i>(ser) més llarg que un dia sense pa</i>	DCVB		
<i>tenir la mà tan blanca (com una flor de lliri)</i>	PCCD		<i>blanc (com un lliri)</i>
<i>(tenir) més replecs que un cardenal de Roma</i>	N	N	
<i>transparent (com les aigües d'un estany)</i>	N	√	<i>com les aigües d'un estany de muntanya</i>
<i>(transparent) com un cristall</i>	PCCD		<i>clar com un cristall</i>

Com es pot comprovar, la quantitat de locucions comparatives emprades per Puig i Ferrer en les dues obres teatrals i recollides en fonts lexicogràfiques augmenta (se'n recullen 12 més) si prenem en consideració altres obres a part del DGLC i el DIEC2, però encara en queden 14 sense aval lexicogràfic. D'aquestes 14, n'hi ha 8 que es poden trobar, recorrent al cercador Google, en textos que circulen per la xarxa digital (un fet que en certificaria la vigència). En queden 6, de les quals 4 potser han esdevingut, per raons diferents, obsoletes (*pintar-se com una cupletista*, *prendre algú com un mirall de bones costums*, *tenir més replecs que un cardenal de Roma*, *rossa com un susto*) i les altres 2 (*pur com el front d'un in-*

fant, rodar com un soc) caldrà continuar investigant si són avui poc o molt vives, o si haurem de considerar-les usos específics d'autor.

5. RESULTATS ESPECÍFICS: UNITATS INCORRECTES I UNITATS AMB VARIANTS

El nombre d'unitats fraseològiques que poden qualificar-se de castellanismes o d'incorrectes és molt reduït. Hi ha la locució adverbial *a l'ensems*, bandejada per la normativa actual. Hi ha l'expressió *fer la mueca de l'home gastat* (*La dama alegre*), que conté un castellanisme flagrant, així com també *rossa com un susto* (*Anna darrere la cortina*) i *com un mirall de bones costums*, amb un castellanisme de gènere gramatical. Però, tret de les esmentades, en les llistes d'unitats fraseològiques extretes d'aquestes dues obres no hi trobem unitats incorrectes ni castellanismes.

Pel que fa a variants i locucions emparentades, a *La dama alegre* hi trobem la locució verbal *batre les cames* 'morir', que, com hem indicat, no és recollida al DGLC ni al DIEC2, però aquest darrer diccionari recull dues unitats que hem de considerar que en són variants: *batre els peus* i *batre les pernes*. També som a l'esfera de les variants en relació amb *posar voluntat* 'tenir, posar afecte', que no recullen els dos diccionaris, els quals, però, recullen, amb el mateix sentit, *portar voluntat*. Quant a la fórmula de negació *ni pensaments*, cal assenyalar que el que apareix als diccionaris és *ni per pensaments*, catalogada com a locució adverbial. A part de la variació formal, és probable que l'ús de totes dues expressions no sigui del tot intercanviable. A *Anna darrere la cortina* hi trobem també locucions com ara *cantar-n'hi una rastellera* 'dir quatre veritats', que no són recollides ni al DGLC ni al DIEC2, però en aquest últim diccionari hi trobem *cantar les veritats a algú* i *cantar les quaranta*.

6. CONCLUSIONS

En començar aquesta comunicació ens demanàvem si la fraseologia està prou ben representada a les obres normatives de referència, de manera que pugui satisfer adequadament les necessitats comunicatives dels usuaris de la varietat estàndard. L'anàlisi feta, malgrat que és molt reduïda i està circumscrita a les obres *La dama alegre* i *Anna darrere la cortina* de Puig i Ferrer, fa pensar, almenys en una primera consideració, que no. I això tant en el moment de publicar-se el DGLC, el 1932, com avui. Pel que fa al moment de publicar-se el DGLC, el resultat de la nostra anàlisi avala la valoració feta per Ginebra i Montserrat (2000, p. 366-367), que afirmaven que Fabra es va mostrar molt sobri al moment de

plantejar-se recollir unitats fraseològiques al diccionari (el lector pot recórrer a aquest treball per conèixer les raons que addueixen per explicar-ho). Pel que fa al moment actual, pot sorprendre que el DIEC2 reculli un nombre tan reduït de les unitats fraseològiques usades per Puig i Ferrer, tenint en compte, com hem dit, que es tracta d'un autor que va tenir un gran impacte i que feia servir una llengua literària corrent, prou neutra. De tota manera, hem d'advertir que en la redacció d'un diccionari cal seguir els criteris lexicogràfics establerts relatius a la selecció i representació de la informació, que no necessàriament s'ajusten a les propostes que es poden despendre de l'anàlisi d'un sol autor (per exemple, en general els diccionaris de referència no solen entrar unitats lèxiques o fraseològiques si no estan documentades en més d'un autor). És per això que hem puntualitzat que la conclusió general a què hem arribat és la que sorgeix d'una primera consideració, i cal considerar-la molt provisional.

No volem, per tant, criticar el DGLC ni el DIEC2 per aquest fet, sinó plantejar que potser, en l'àmbit de la fraseologia, encara tenim poc coneixement del nombre d'unitats que és habitual que «circulin» per les obres dels nostres escriptors i, en conseqüència, del nombre d'unitats que haurien de recollir els inventaris que volen caracteritzar i representar la llengua catalana d'ús general. Sabem, per exemple, quin és el nombre de paraules que recullen els principals diccionaris catalans, i també sabem quin és el nombre de paraules —d'unitats lèxiques diferents— que, en funció de la seva extensió, pot contenir un text concret. Podem establir, llavors, relacions quantitatives entre el lèxic d'una obra i el lèxic global de la llengua. Però si entrem en l'àmbit de les unitats fraseològiques, la situació esdevé, per diverses raons, molt més complicada. Sembla que ens trobem en una àrea d'estudi que demana encara molta recerca.

Finalment, els resultats obtinguts fan pensar en la necessitat de fer més complets, quant a la fraseologia, els recursos lexicogràfics de què disposen els usuaris del català estàndard, en la línia del que proposava Lorente (2016, p. 118), que, a més, demanava una intervenció especial en aquest àmbit des de l'esfera de la planificació lingüística del corpus, ja que avui els processos d'interferència fraseològica afecten de manera seriosa el català. Per mirar de bloquejar la interferència i potenciar l'ús i la creació de fraseologia genuïna, és imprescindible, així, en primer lloc, tenir un coneixement extens, amb la descripció corresponent, de les unitats que els nostres escriptors i la nostra tradició ens han posat a l'abast.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BALDOVÍ, Vicent G. (2002). «La fraseologia en Bernat i Baldoví: *El virgo de Visanteta i L'agüelo Pollastre*, uns exemples». A: NICOLÁS AMORÓS, Miquel (ed.). *Bernat i Baldoví i el seu temps*. València: Universitat de València, p. 309-326.
- BIOSCA, Mercè; CORNADÓ, Maria-Pau; MORVAY, Károly (2016). *Aportacions de Jesús Moncada a la fraseologia catalana*. Vol. 1. Lleida: Pagès Editors.
- DCVB = ALCOVER, Antoni M., MOLL, Francesc de Borja (1930-1962). *Diccionari català valencià balear*. 10 vol. Palma: Moll.
- DDLC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* [en línia]. <<https://dcc.iec.cat/ddlci/scripts/index.html>>. [Consultes: setembre-desembre 2023].
- DIEC2= INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007). *Diccionari de la llengua catalana*. 2a edició. Barcelona: Edicions 62 / Enciclopèdia Catalana. També disponible en línia (amb actualització periòdica) a: <<http://dlc.iec.cat/>>. [Consultes: setembre-desembre 2023].
- DGLC = FABRA, Pompeu. *Diccionari general de la llengua catalana* (1932). Barcelona: Llibreria Catalònia. Reproduït a: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Vol. v (2007). Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3i4 / Moll p. 147-1959.
- DOMINGO, Maite (2017). «El llenguatge dramàtic de Joan Puig i Ferreter». Tesi doctoral. Universitat Rovira i Virgili.
- DOMINGO, Maite; GINEBRA, Jordi (2008). «La llengua de l'obra dramàtica de Joan Puig i Ferreter. Reflexions i comentaris». A: GRAELLS, Guillem-Jordi; JULIÀ, Lluïsa; ESCANDELL, Dari; DOMINGO, Maite; GINEBRA, Jordi; BARGALLÓ, Josep; BAIXERAS, Josep A. *Puig i Ferreter. Cinquanta anys després*. Tarragona: Arola Editors, p. 91-110.
- (2012). «El codi gramatical de Fabra i la praxi dels escriptors. A propòsit de Puig i Ferreter». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Fabra, encara. Actes del III Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra» (Tarragona, 17, 18 i 19 de desembre de 2008)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 61-71.
- ERNC = REIG, Eugeni S. (2021). *Les nostres comparances* [en línia]. <<https://reig.lletres.net/comparances/>>. [Consultes: setembre-desembre 2023].
- ESCUADERO, Trinidad (2016). «La presència de les unitats fraseològiques en *Jardí vora el mar*, de Mercè Rodoreda i les variacions de la traducció castellana». A: MOGORRÓN HUERTA, Pedro; CUADRADO REY, Analía; NAVARRO-BROTOS, Lucía; MARTÍNEZ BLASCO, Iván (ed.). *Fraseología, variación y traducción*. Berlín: Peter Lang, p. 327-342.

- GINEBRA, Jordi (2003). «Fraseologia, concurrències lèxiques i llengua estàndard». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Identitat lingüística i estandardització*. Valls: Cossetània Edicions, p. 7-55.
- (2004). «Contribució de la lexicologia a la gramàtica». A: LLORET, Maria-Rosa; PONS, Clàudia (ed.). *Lingüística i gramàtiques*. Barcelona: Promociones y Publicaciones Universitarias, p. 59-108.
- GINEBRA, Jordi; MONTSERRAT, Anna (2000). «Tractament de les unitats fraseològiques en el diccionari de Pompeu Fabra». A: GINEBRA, Jordi; MARTÍNEZ GIL, Raül-David; PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *La lingüística de Pompeu Fabra*. Vol. II. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Universitat Rovira i Virgili, p. 365-379.
- IEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- LORENTE, Mercè (2002). «Altres elements lèxics», A: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.), *Gramàtica del català contemporani*. Vol. I. Barcelona: Empúries, p. 831-888.
- (2016). «La fraseologia interferida: primera aproximació als factors interns de la interferència». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Sapientiae liberi. Libertati Sapientes. Miscel·lània d'homenatge a Joan Martí Castell*. Vol. II. Tarragona: Publicacions Universitat Rovira i Virgili, p. 111-119.
- LLULL MARTÍ, Antoni (2008). *Diccionari d'expressions lingüístiques recollides de les Rondalles Mallorquines d'En Jordi des Racó*. Palma: Moll.
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (1997). «Els fraseologismes en Eduard Escalante». A: CARBÓ, Ferran; ROSSELLÓ, Ramon X.; SIRERA, Josep Lluís (ed.). *Escalante i el teatre del segle XIX*. València/Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 165-193.
- (2011). *Diccionari de Josep Bernat i Baldoví (1809-1864) en el seu context històric*. València: Denes.
- (2017). *Diccionari de fraseologia (segles XVII-XXI)*. València/Alacant: Servei de Publicacions de la Universitat de València / Servei de Publicacions de la Universitat d'Alacant.
- (2019). «Els fraseologismes en l'obra dramàtica d'Eduard Vidal i Valenciano». *Revista de Llengües y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca*, núm. 24, p. 81-114.
- MARTINES LLINARES, Joan de Déu (2017). «Diccionari de l'obra literària d'Enric Valor. La natura (DOLEV-Natura)». Tesi doctoral. Universitat d'Alacant.
- MORVAY, Károly (2006). «La fraseologia en la llengua literària del segle XX». A: MARTÍ, Sadurní; CABRÉ, Míriam; FELIU, Francesc; IGLÉSIES, Narcís; PRATS, David (ed.). *Actes del Tretzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura*

- Catalanes. Universitat de Girona, 9-12 de setembre de 2003*. Vol. I. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 387-414.
- (2012). *Els bons usos es perden. Petit diccionari fraseològic cerdanià*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- PCCD = PÀMIES I RIUDOR, Víctor (2020-2023). *Paremiologia catalana comparada digital* [en línia]. <<https://pccd.dites.cat/>>. [Consultes: maig-novembre 2023].
- PUIG I FERRETER, Joan (1905). *La dama enamorada*. Barcelona: Antoni López Editor.
- (1936). *Anna darrera la cortina*. Barcelona: Catalunya Teatral.
- SAGRERA ANTICH, Bàrbara (2019). *Corpus de fraseologia de les Illes Balears. Classificació, descripció i contextualització*. Manacor: Edicions Món de Llibres.
- SANCHO CREMADES, Pelegrí (2017). «Les fórmules oracionals i l'oralitat ficcional en l'obra de Toni Cucarella». *Journal of Catalan Studies*, vol. 1, núm. 20, p. 64-99.
- (2019). «Fraseologia i variació: algunes reflexions a propòsit de l'obra de Toni Cucarella». *Catalan Review*, vol. 33, p. 55-77.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2002). «Les construccions comparatives i les oracions consecutives». A: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALLDANYA, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*. Vol. III. Barcelona: Empúries, p. 3095-3171.
- VERNET I ANGUERA, Roser (1999). «Aproximació a un estudi de les unitats lingüístiques estereotipades a *Primera història d'Esther*». *Llengua & Literatura*, núm. 10, p. 197-242.